

Rastislav Varga

Ideové východiská zelenej politiky

Ideological background of green policies

Keywords: *green policy, environmental policy, ideological bases, environmentalism, environmental awareness, social justice, participatory democracy, nonviolence, decentralization, community-oriented economy, post patriarchal values, feminism, respect for diversity, global responsibility, focus on future*

Zelená politika je názov politickej ideológie, ktorej cieľom je vytvoriť ekologicky udržateľnú spoločnosť, ktorá spočíva na princípoch sociálneho liberalizmu, environmentalizmu, subsidiarity a občianskej spoločnosti, pričom zelené politické strany patria v Európe k hlavným podporovateľom integrácie národných štátov. Základy zelenej politiky boli položené v 70. rokoch 20. storočia, teda v čase, keď začali vznikať prvé zelené politické strany. V roku 1979 bola založená najúspešnejšia z nich - nemecká Die Grünen - Zelení, ktorá vznikla na báze chápania vzťahu k prírode v národnom socializme a Zelené krídlo NSDAP býva často označované za zárodok Die Grünen - Zelených, pričom v Rakúsku bol nacista Konrad Lorenz označovaný ako prvý „Zelený“. Podporovatelia zelenej politiky a politických strán zameraných na túto ideológiu sa vo všeobecnosti nazývajú Zelení. Spája ich spoločný pohľad na svet postavený na princípoch ekológie, ochrany prírody, environmentalizmu, feminizmu, na podpore pacifi-

zmu, občianskych slobôd, sociálnej spravodlivosti, nenásilia a sociálneho progresivizmu, pričom sa delia na hlbinných ekológov, orientujúcich sa len na ekologické otázky a sociálnych ekológov. Zelenú politiku (ani samotné strany zelených) sa nedajú jednoznačne priradiť k politickej ľavici, strediu či pravici. Popri prevažne ľavicových stranách a hnutiach s koreňmi ešte v 70-tych a 80-tych rokoch 20-tého storočia vznikli aj pravicovejšie orientované smery a to zelený konzervativizmus, či ekokapitalizmus. Pre spojenie zelených s ľavicou sa zaužíval názov červeno-zelená koalícia (red-green alliance), pre spojenie s pravicom modro-zelená koalícia (blue-green alliance). Niektoré zelené strany a hnutia delenie na ľavicu a pravicu odmietajú a pokúšajú sa tvoriť zelené ekologické bloky medzi ľavicou a pravicom, prípadne sa od oboch pólov úplne dištancujú. Väčšina zelených politických strán je členom jednej zo štyroch kontinentálnych federácií (Africká federácia zelených strán, Americká federácia zelených strán, Ázijsko-pacifická zelená sieť, Európska strana zelených), ktoré dohromady tvoria organizáciu Global Greens. Zelení politici v priebehu desaťročí vývoja tejto ideológie sa dopracovali k niekoľkým základným princípom, pričom nemeckí Die Grünen sformulovali v 70-tych rokoch 20-tého storočia štyri piliere zelenej politiky a to Ekologické myslenie, Sociálna spravodlivosť, Účastnícka demokracia a Nenásilie. V roku 1984 došlo v USA v rámci Green Committees of Correspondence k rozšíreniu štyroch pilierov na desatoro kľúčových hodnôt zelenej politiky a to Ekologické myslenie, Sociálna spravodlivosť, Účastnícka demokracia, Nenásilie, Decentralizácia, Komunitne orientovaná ekonomika, Postpatriarchálne hodnoty (resp. feminizmus), Rešpekt k odlišnosti, Globálna zodpovednosť, Zameranie na budúcnosť.

V celosvetovom meradle prvou zelenou politickou stranou bola austrálska United Tasmania Group. Bola založená v marci 1972. Mala lokálny cieľ a to zabrániť odlesňovaniu rozsiahlej oblasti Tasmánie kvôli stavbe priehrady s hydroelektrárnou na mieste pôvodného jazera Pedder. Hoci v celoštátnych voľbách dosiahla zisk iba 3% hlasov, posun otázok ochrany prírody z občianskych organizácií na politický subjekt inšpiroval ekolo-

gicky orientované hnutia v celom svete. V máji 1972 vznikla na Novom Zélande Values Party, prvá celoštátna politická strana vyznávajúca hodnoty zelenej ideológie. O rok neskôr, v roku 1973 vznikla v Spojenom kráľovstve Ekologická strana. Dlhodobo najúspešnejšou zelenou stranou sú však nemeckí Zelení. Pôvodná predvolebná koalícia Rady združenia a hnutia pre voľby do Európskeho parlamentu v roku 1979 sa na spoločnej konferencii zhodla na štyroch pilieroch Strany zelených. Novovzniknutá strana získala vo voľbách do Spolkového snemu 5,7% hlasov a obsadila 28 kresiel. Zásady obsiahnuté v štyroch pilieroch, označenie strany a logo s motívom slnečnice sa stali ideologickým základom pre zelené strany v Európe i v ďalších krajinách sveta [Pečinka, 2002].

Ekologické myslenie

Ekologické myslenie sa väčšinou vníma ako myslenie vzťahové, kontextuálne, založené na vnímaní a rešpektovaní závislostí, vzájomných väzieb a usporiadaní celku [Capra, 2004]; [Horká, 2005]. Ekologické myslenie teda nie je nutné vnímať ako nejaký zelený projekt, ani žiadnou etikou podmienený, či žiadnou ideológiou vynútený návrh korektného či ochranárskeho myslenia, naopak, ekologické myslenie je potrebné vnímať ako prirodzený dôsledok vývoja civilizácie a nového vnímania prírody a vzťahu človeka k nej. Ekologické myslenie by malo byť oporou v odborných i laických prístupoch voči životnému prostrediu, pri starostlivosti oň, pri zodpovedaní aktuálnych environmentálnych výziev, ale nie je dobré redukovať ho iba do takejto podoby. Pod ekologickým myslením netreba chápať iba špecifické, menšinové, či okrajové myslenie smerujúce k zabezpečovaniu ekologicky stabilného sveta, skôr je potrebné chápať ho ako myslenie zodpovedajúce povahe prírody a mysle. Pojem ekologické myslenie nie je možné jednoznačne definovať, avšak je potrebné ho vnímať ako súčasť myslenia vyvíjajúceho sa od samozrejmosti bytia vo vzťahu do budúcnosti. Ekologické myslenie formujúce sa v kontexte metavedeckých implikácií disciplín o organizovanej zložitosti sa neprejavuje iba v úzkom pomere človeka voči životnému prostrediu, ale

nevyhnutne sa odráža v celej kultúre. Vedie k premene vnímania ale aj konštruovania sociálnej reality, ako aj k premenám predstáv a praktík o udržateľnom rozvoji [Herian, 2008].

Sociálna spravodlivosť

Obsah pojmu sociálna spravodlivosť prešiel v rámci dejín filozofie a etiky od svojho „objavenia“ až po súčasnosť veľmi významným vývojom. Sociálna spravodlivosť sa dnes v rámci filozofie a etiky reflektuje skôr v hospodárskom význame ako problematika spravodlivého rozdelenia nedostatkových materiálnych hodnôt s relevantnými spoločenskými vzťahmi a v tomto význame je potrebné chápať ju ako čosi substanciálne. Najvýznamnejšími otázkami súčasnosti týkajúcimi sa sociálnej spravodlivosti je najmä problematika politickej spravodlivosti, individuálnej a redistribučnej spravodlivosti. Pojem sociálnej spravodlivosti vo význame, v akom ho chápeme v súčasnosti, sa objavuje až začiatkom devätnásteho storočia. Jedným z prvých, kto tento termín tematizoval bol francúzsky socialista Pierre Joseph Proudhon (1809 – 1865). Neskôr sa k tomuto významu prihlásil aj britský liberál John Stuart Mill (1806 – 1873). Spomínaný koncept sociálnej spravodlivosti zaviedol do diskusie o spravodlivosti ďalší rozmer a to požiadavku hospodárskej spravodlivosti v rozdeľovaní. Úsilie o sociálnu spravodlivosť v devätnástom storočí sprevádzal taktiež rozvoj marxizmu, ktorý značne napomohol v šírení myšlienky sociálnej spravodlivosti. Marxizmus odmietal koncept sociálnej spravodlivosti ako zastaranú frázu, avšak nemožno prehliadnuť, že sociálna spravodlivosť sa implicitne objavuje aj v Marxovom diele. Na prelome 19-tého a 20-teho storočia sa pojem sociálna spravodlivosť používal v naznačenom hospodárskom význame už bežne a tak je to doposiaľ. Je podstatné si hneď na začiatku uvedomiť, že v rámci úvah o sociálnej spravodlivosti dochádza ku konfliktu dvoch veľmi bežných intuitívnych ponímaní spravodlivosti. Prvé z nich nabáda k tomu, aby bolo prisúdené každému toľko, koľko si zaslúži a teda tým, ktorí sú schopnejší je potrebné prisúdiť pochopiteľne viac, prípadne všetko. Túto formu je možné nazvať spravodlivosťou výkonu,

resp. individuálnou spravodlivosťou. Podľa nej má byť ohodnotenie jednotlivca úmerné jeho vynaloženému výkonu. Pritom však bytostne záleží na kvalite tohto výkonu, pretože schopnejší majú byť podľa spravodlivosti výkonu, teda podľa zásluh, spravodlivo odmenení. Otázka však znie, kto určuje kvalitu (zásluhu, resp. záslužnosť) daného výkonu? Odpoveď moderných neoliberalov, znie, že trhovú mechanizmus. Títo zároveň odmietajú akýkoľvek iný mechanizmus rozpoznania kvality, ako napríklad význam výkonu pre komunitu, apriórna nadradenosť výkonov privilegovaných vrstiev, či morálna sila výkonu (morálna zásluha). Napokon, prvý, kto sa prestal pýtať na mechanizmus určenia kvality výkonu a obrátil pozornosť na jeho kvantitu a teda uskutočnenú prácu, bol Marx. Ten zároveň vo svojej idei komunizmu tematizoval aj ďalší distributívny princíp, ktorý popiera mechanizmus určenia kvality výkonu a to ľudské potreby. Spomínaný rozmer spravodlivosti je možné nazvať individuálnou spravodlivosťou, pretože vo všeobecnosti odmeňuje jednotlivca na báze jeho vlastných kvalít (akokoľvek rozpoznaných) a to bez ohľadu na iných jednotlivcov či na celok spoločnosti. Ako spravodlivý či nespravodlivý teda možno označiť len vzťah jednotlivca k jeho veciam, pričom vzťah jednotlivca a jeho vlastníctva k iným jednotlivcom s ich vlastníctvom je v tomto prípade irelevantný. V súčasnosti sa v sociálno-filozofickom myslení stretávame najmä s tromi základnými požiadavkami ohľadom individuálnej spravodlivosti a to 1. spravodlivé je to, čo človek získal v súlade so súčasne platným právom a trhovým mechanizmom (napr.: Nozick, Hayek a ďalší); 2. spravodlivé je zožať plody svojej práce, prípadne paušálne dostať koľko potrebujem (napr.: Marx); 3. spravodlivosť by mala odrážať morálne zásluhy (napr.: MacIntyre). Druhé ponímanie o spravodlivosti vychádza zo skutočnosti, že je nevyhnutné brať do úvahy aj menej schopných jednotlivcov (nech už je kritériom kvality, resp. schopnosti trh alebo čokoľvek iné) a voči nikomu by sa teda nemalo postupovať tak, aby daný človek stratil dôstojnosť či dokonca samotnú možnosť prežiť. Táto intuícia vychádza najmä z chápania spravodlivosti ako rovného prístupu a prebúda sa v ľuďoch predovšetkým vo vyhrotených situáciách, pri pohľade na utr-

penie chudobných a hladujúcich. Zjednodušene povedané, ak niekto spravodlivo dospel k miliardám a iní spravodlivo umierajú od hladu, spravodlivé to nie je. V tomto prípade nestačí procedurálna spravodlivosť, ani individuálna spravodlivosť, naopak, ponúka sa výsledkový princíp sociálnej spravodlivosti. Zmyslom tohto poňatia spravodlivosti je teda vyrovnanie spoločenských podmienok pre všetkých jednotlivcov, alebo aspoň zabezpečenie dôstojného minima pre prežitie každého ľudského jedinca. Vzťah jednotlivca k jeho veciam je v tomto prípade závislý od jeho vzťahu k ostatným jednotlivcom s ich vlastníctvom, resp. od jeho vzťahu k celej spoločnosti, ktorej je členom. Kým teda v poňatí individuálnej spravodlivosti možno hovoriť len o spravodlivom vzťahu jednotlivca k veciam, v tomto prípade sa hovorí o spravodlivom vzťahu k iným jednotlivcom. Tento prístup k spravodlivosti možno celkom pokojne nazvať sociálnou spravodlivosťou, aj keď v užšom slova zmysle [Hajduk, 2010].

Účastnícka demokracia

Účastnícka (tzv. participatívna demokracia) sa realizuje formou občianskej participácie, teda spoluúčasti, nakoľko je to hlavný spôsob rozvíjania chápania dôležitosti miestnych štruktúr, ako aj prostriedok vnímania obáv a túžob komunity. Výskum ukázal, že rozvojové iniciatívy môžu byť úspešnejšie, ak v kľúčových rozhodnutiach v projektoch existuje pocit vlastníctva cez priame zainteresovanie občanov v kľúčových rozhodnutiach, ktoré priamo ovplyvňujú občanov. Aj keď podpora spoluúčasti občanov na rozhodovaní niekedy môže byť ťažká, komplikovaná, časovo náročná a z času načas dokonca nemožná, pri rozhodovaní na základe konsenzu sú výsledky často legitímnejšie a akceptovateľné vo väčšej miere, než rozhodnutia vykonané volenými predstaviteľmi vystupujúcimi nezávisle. Tento proces je známy ako „pomalá - rýchla“ metóda rozhodovania, pretože budovanie konsenzu môže byť v počiatočných fázach ťažkopádne a pomalé, ale ako náhle vznikne stratégia širšej dohody, realizácia môže byť rýchlejšia a efektívnejšia. Existujú rôzne dôvody vyvinúť úsilie na podporu spoluúčasti a spolupráce občanov. V podstate je parti-

cipácia vlastná najvnútornejšiemu významu demokracie a dobrého vládnutia, pretože podporuje prúd informácií, zodpovednosť a sprievodný proces a dáva hlas tým, ktorí sú najpriamejšie ovplyvnení verejnou politikou. Okrem toho spätná väzba od občanov umožňuje časovú identifikáciu potrieb a priorít komunity a efektívne umiestnenie zdrojov, ktoré ich majú riešiť. Keď sú prostriedky obmedzené, príspevky a zaangažovanosť mimovládnych organizácií (tretieho sektoru), súkromných podnikateľov a bežných občanov v konkrétnych oblastiach, alebo aktivitách môže zmierniť tlak na miestne úrady. Okrem toho, procedúry podporujúce pokračujúcu participáciu medzi voľbami a rozhodovací proces smerujúci ku konsenzu vytvárajú legitímnejšie rozhodnutia, pretože ľudia boli do procesu zapojení. Jedným z praktických výstupov kooperatívnych postupov je vytváranie sociálneho kapitálu. Sociálny kapitál je viera a dôvera, ktoré sa rozvíjajú vtedy, keď sa vláda a občianska spoločnosť stretnú pri snahe o spoločné dobro komunity. Bez sociálneho kapitálu, keď chýba dôvera a spoľahnutie sa, snahy vlády môžu byť blokované; z dlhodobého hľadiska sú komunity bez dôvery nefunkčné a v najhoršom prípade môže medzi súperiacimi sociálnymi silami vypuknúť násilie. Existuje celá škála participatívnych metód a prístupov, ktoré sú zoradené do štyroch širších kategórií.

1. Zbieranie a zdieľanie informácií. Tieto typy procesov prúdia dvomi smermi: zhora nadol a zdola nahor. Prístup zhora nadol je v zásade informačný tok od miestnych úradov k občanom.

Môže prebiehať pasívne, napríklad otváranie prístupu k archívom, alebo zázpisniciam a záznamom, alebo to môže byť aktívne informovanie v komunikácii s občanmi. Aktívne zverejňovanie informácií môže prebiehať prostredníctvom tlačených materiálov, napríklad tlačových vyhlásení, hlásení, informačných novín a brožúrok, alebo ústnou a vizuálnou metódou, napríklad televíznymi a rozhlasovými vystúpeniami, prejavmi a prezentáciami. Prístup zdola nahor sa zameriava na vytváranie kanálov pre občanov a občianske skupiny, aby poskytovali spätnú väzbu úradom, vyjadrili svoje obavy, alebo požadovali konkrétne informácie. Formy, v ktorých

sa uskutočňuje, sú rôzne, od prieskumov a zisťovania verejnej mienky, ku kartičkám s hláseniami, úradom ombudsmana, schránkam pre návrhy a iným metódam.

2. Konzultácia. Pre tieto typy prístupu sú charakteristické štruktúry a udalosti, ktorých cieľom je systematicky konzultovať s dotknutými občanmi – spolu alebo oddelene – záležitosti, ktoré sa ich budú dotýkať. Po takýchto systematických konzultáciách riadiaci pracovníci (oprávnení rozhodovať, napríklad volení predstavitelia) robia rozhodnutia, ktoré sa snažia zbližiť rozdielne pozície. Výsledok konzultácie môže byť pre miestne úrady záväzný alebo nezáväzný. Vo všeobecnosti konzultácia, podobne ako zbieranie a šírenie informácií, zahŕňa zložku učenia, ale prvok rozhodovania nositeľmi autority tento prístup odlišuje od ostatných. Konzultačné procesy majú zvyčajne formu verejných schôdzí, zhromaždení, pojednávaní a podobne.

3. Formulácia stratégie a rozhodovanie. Pri formulovaní stratégie a rozhodovacích procesoch leží právomoc nad konečným rozhodnutím a riešenie problému na účastníkoch sediacich pri jednom stole. Proces formulovania stratégie často zahŕňa úrady miestnej úrovne a rozhodovanie je vo všeobecnosti doménou administratívnych inštitúcií a jej výkonných orgánov. V mnohých prípadoch občania participujú v procesoch formulácie stratégie a pri rozhodovaní prostredníctvom spoločných výborov, komisií a operačných skupín.

4. Spoločné uskutočňovanie. Často participácia občanov presahuje diskusie a debaty a mení sa na praktické uskutočnenie vykonaných rozhodnutí. Uskutočňuje sa to v rôznych formách, od dobrovoľníctva (prevažne obyčajných občanov) po del'bu zdrojov s občianskymi organizáciami a súkromnými firmami. Výsledkom tohto typu prístupu je väčší zmysel pre vlastníctvo procesu a jeho dôsledkov pre všetkých zúčastnených a často poskytne miestnym úradom veľmi potrebné zdroje – ľudské i finančné – pre realizáciu projektov [Koryakov –Sisk, 2003].

Ekosocializmus

Ekosocialisti predstavujú ľavicový prúd spájajúci environmentalizmus a socializmus. Pôvodne vychádzajú z názorov študentských hnutí zo 60-tych rokov, odmietajú kapitalizmus a zároveň sa stavali proti komunistickým režimom (hodnotili ich ako byrokratické karikatúry socializmu). V niektorých krajinách, kde komunisti opustili prosovietsku líniu, došlo k ich zlúčeniu so zelenými, čím vznikla zelená ľavica. Zelená ideológia mala významný vplyv na rad ideologických smerov, okrem iného ekosocializmus, ekoanarchizmus, ekofeminizmus, alebo aj ekofašizmus. Nakoľko sú tieto smery súčasťou zelenej ideológie je predmetom verejných debát.

Nenásilie

Idea nenásilia v zelenej politike sa odzrkadľuje v tom, že politici jednotlivých environmentálnych strán odmietajú fyzický a psychický nátlak ako prostriedok boja s oponentmi. Cieľom je použitie takých opatrení, ktoré predchádzajú eskalácii konfliktu, ktorými sú najmä rokovania a kompromis. Táto idea vychádza napr. z učenia Mahátma Gándhího (Gándhí presadzoval ahinsu – odmietanie násilia, teda nenásilné metódy politického boja, občiansku neposlušnosť a nespoluprácu s utlačovateľom, známu aj pod označením satjágraha (vytrvalosť v pravde). Usiloval o dosiahnutie súladu medzi príslušníkmi rôznych náboženstiev, o odstránenie nedotknuteľnosti z kastového systému. Jeho názory sa zakladali na piatich základných prikázaniach džinizmu: ahinsa – odmietnutie násilia; satja – absolútna vernosť pravde; asteja – nekradnutie; brahmáčarja – striedmosť; apárigráha – potlačenie túžob) a z učenia kvakerov (jednou z myšlienok, na ktorej stojí učenie kvakerov je myšlienka skúmania, či svojím konaním niekomu inému, hoc aj neúmyselne a nepriamo neškodia). Je to životný štýl a postoj k tomu, čo sa vo svete deje. Pokus o definíciu by mohol znieť, že násilie je čin alebo aktivita, ktorá niekomu spôsobuje bolesť či strach, avšak aj nenásilie je aktivita. Tá je ale zameraná proti nespravodlivosti, ktorá niekoho zraňuje, pričom nenásilie učí, že dôležité je zamerať sa na to,

čo násilie spôsobuje, na to upozorňovať a hľadať iné cesty. Nejde o jedno-razové, či krátkodobé opatrenia, ale o dlhodobé riešenie akýchkoľvek problémov. Základom je myšlienka, že čokoľvek v živote urobíme, má do budúcnosti nejaký následok. Čím lepšie sú naše činy, tým lepšie sú potom aj výsledky. A preto je teda najdôležitejšie začať priamo u nás samotných a to aby sme sa správali tak, ako očakávame od ostatných.

Decentralizácia

Decentralizácia je vo všeobecnosti je spoločenský stav, kedy je z vyšších spoločenských zložiek systému (zvyčajne systému správneho, administratívneho a pod.) na nižšie zložky toho istého systému delegované väčšie množstvo právomocí a s tým súvisiaca zodpovednosť. V prípade úplne decentralizovaného usporiadania sú zložky, na ktoré boli právomoci delegované úplne nezávislé na ústredných orgánoch, svoje úlohy plnia samostatne a len v stanovenom rozsahu podliehajú dohľadu vykonávanom z centra. V oblasti verejnej správy je výrazom decentralizácie existencia územnej samosprávy a jej pomer k ústredným orgánom štátnej správy.

Postpatriarchálne hodnoty (feminizmus)

Dejiny feminizmu sú pomerne nové, začínajúce približne v šesťdesiatych rokoch 20-teho storočia, čo sa týka histórie, siahajú do Anglicka a Francúzska na prelome 17-teho a 18-teho storočia. Samotný termín pochádza z francúzštiny a pôvodne označoval ženské hnutie usilujúce o zlepšenie postavenia žien vo všetkých oblastiach spoločenského života. História feminizmu sa delí na tri vlny, podľa prevažujúcich snáh a tém. Prvá vlnu feminizmu (približne od 19-teho storočia až po začiatok 20-teho storočia) možno charakterizovať ako kritiku nerovností *de iure*, a teda boj za základné ľudské práva aj pre ženy a ich zakotvenie v legislatíve. Druhá vlna (približne 60-te až 80-te roky 20-teho storočia) sa sústreďovala predovšetkým na boj s nerovnosťami, ktoré aj napriek oficiálnej rovnosti mužov a žien *de facto* pretrvávali naďalej. Tretia vlna feminizmu (od 90-tych rokov 20-teho storočia) kritizuje predchádzajúcu esencialistickú a

monolitickú definíciu femininity a rozbíja jednoliaty feminizmus na mnoho ďalších smerov, ktoré zohľadňujú rôznosť žien (podľa veku, farby pleti, sexuálnej orientácie, pôvodu a pod). Do histórie feminizmu možno radiť aj postfeminizmus, teda myšlienkový prúd tvrdiaci, že ciele feministického hnutia už boli dosiahnuté a ďalšie aktivity už nie sú potrebné. S požiadavkou rovnosti mužov a žien prvýkrát vystúpila Mary Wollstonecraftová, ktorá sa zaoberala výchovou a vzdelávaním dievčat a jej najznámejšie dielo *Obrana ženských práv* vyšlo v roku 1792. V tomto diele sú už v podstate definované hlavné ciele a zložky emancipačného hnutia. V Európe sa začal feminizmus vyvíjať paralelne s osvietenstvom v období 18-teho storočia. Myslenie sa na konci 18-teho storočia začína dynamicky premieňať a začína výraznejšie akcentovať individuálne slobody a vymaňovať sa z tesnej spätosti s náboženstvom. V USA sa feministické hnutie rozvíjalo v súvislosti s hnutím abolicionistickým (hnutie proti otrokárstvu). Ženy začali vytvárať vlastné štruktúry a prvýkrát sa začali zúčastňovať formálnych politických aktivít. V začiatkoch amerického ženského hnutia zohrali významnú úlohu černošky, hoci museli čeliť rasovému nepriateľstvu. V Európe došlo k významnej emancipácii žien počas Francúzskej revolúcie, ktorá vypukla v roku 1789. Myšlienky sprevádzajúce vznik a priebeh revolúcie oslovili mnoho žien a vzbudili u nich živý záujem o rovnoprávnosť. Jednou z najväčších bojovníčok tejto doby bola Olympe de Gougesová, ktorá už od 80-tych rokov 18-teho storočia vystupovala s predzvesťou veľkej spoločenskej revolúcie, ktorej úlohou bude oslobodiť ženy od nadvlády mužov. Ako odpoveď na slávnu Deklaráciu ľudských práv (Deklarácia práv mužov a občana), hlavný dokument revolúcie, vydala v roku 1791 Deklaráciu práv ženy a občianky. Táto deklarácia nebola voľným prepisom pôvodnej Deklarácie, ale hlásala, že ženy sa rodia slobodné a sú si rovné s mužmi a zároveň sa dožadovala garancie rovnakých práv vo všetkých oblastiach života. Ideologického vedenia revolúcie sa však postupne ujali muži, ovplyvnení myšlienkami Jeana Jacquesa Rousseaua, ktorý trval na striktnom oddelení rolí muža a ženy. Bojovnosť Olympe de Gougesovej, ktorá vo svojej Deklarácii práv ženy žiadala rovnoprávnosť

ako na rečníckej tribúne, tak na popravisku, dráždila revolucionárov rôznych smerov, pretože politická angažovanosť žien bola považovaná za zhubnú pre dobré mravy novej spoločnosti. Nakoniec bola na jeseň 1793 popravená gilotínou, po tom, čo bola obvinená z túžby po štátnickej moci až opomenutia cností prislúchajúce jej pohlaviu. V prvej fáze revolúcie sa vodcom revolúcie hodil revolučný potenciál žien a ich emancipácia. Už počas revolúcie sa však rozpútala zúrivá protizenská kampaň. Po jej skončení bol vydaný dekrét, ktorým sa zakazuje ženám účasť na akomkoľvek politickom hnutí. Pod hrozbou rozohňania vojskom sa na ulici nesmela zhromaždiť skupina žien väčšia ako päť. Ďalšou významnou osobnosťou pre rozvoj feministického myslenia bola Mary Wollstonecraftová (1759-1797), ktorá bola ovplyvnená myšlienkami anarchizmu a zároveň sa stala inšpiráciou pre anarchofeministické myslenie 20-teho storočia. Jej kniha *Obhajoba ženských práv* [Vindication of the rights of woman, 1792] poukazuje na skutočnosť, že ženy sú do svojej role tlačené prostredníctvom spoločenských tradícií a výchovy. K problému spoločenskej nerovnosti žien pristupuje ako k otázke morálky a kultúrnej úrovne spoločnosti. Pre feminizmus bolo dôležité 19. storočie, ktoré sa zameralo predovšetkým na získanie volebného práva. Prvou krajinou, kde bolo toto právo priznané ženám na ich nátlak, bol Nový Zéland v roku 1893, pričom napríklad vo Švajčiarsku až v roku 1971. Hnutie žien v 19-tom a na začiatku 20-teho storočia bolo vedené snahou po zisku práv a rovnosti. Väčšina vtedajších historikov poukazuje na súvislosť s rozvojom priemyslu a kapitálu sprevádzaným hlbokými zmenami v spoločenských a politických systémoch. Vznikala tu príležitosť a v určitých vrstvách a systémoch i nutnosť platenej práce žien a tým možnosť ekonomickej nezávislosti na mužovi a rodine. S nebývalou razanciou sa začína presadzovať feminizmus na prelome 50-tych a 60-tych rokov po druhej svetovej vojne medzi bielymi vzdelanými ženami v Európe a Amerike. Kľúčovým heslom tejto povojnovej vlny je oslobodenie z útlaku. Práve v šesťdesiatych rokoch vzniká významná vrstva žien, ktorým dosiahnuté vysoké a kvalitné vzdelanie poskytuje značný duchovný kapitál, ale relatívne prosperujúca spoločnosť

o neho neprejavuje záujem. Ženy sa túžia uplatniť aj mimo vlastný dom, pociťujú potrebu konfrontácie skúseností. To ich vedie na verejné priestranstvá. Spoločujú sa na živelných aj organizovaných hromadných stretnutiach a otvorene vstupujú do verejného politického života. Neskoré sedemdesiate roky premieňajú hospodársku a kultúrnu situáciu. Do popredia sa dostávajú konzervatívne vlády podporujúce hodnoty domova a domácnosti. Tradične chápanie ženstva je považované za ich záruku a súčasne sa dvíha ľavicová kritika feminizmu. Zreteľne sa v tomto období formulujú východiská feministickej teórie: nerovnosť medzi mužom a ženou nie je ani biologická danosť, ani boží súd, ale je kultúrno-spoločensky vytvorená. K označeniu tradične vytvorených stereotypov správania, vzťahov a prístupov k svetu, ktoré sa spájali s obrazom muža a ženy, si feministky vypožičali z gramatiky pojem rod. Zdôraznili tak, že ustrojenie ľudského tela, t.j. pohlavia, nie je samo o sebe určujúce pre postavenie muža a ženy. V doterajších dejinách ľudstva mala väčšina spoločností jeden spoločný rys - žene bolo vyčlenené podriadené miesto druhého pohlavia vo vzťahu k mužovi, bez ohľadu na to, aká miera moci, zodpovednosti a úcty jej bola priznaná. Feministické učenie chce teda skúmať rozdielne spôsoby sociálnej a kultúrnej konštrukcie mužskosti a ženskosti, aby odhalilo mechanizmy útlaku, dominancie a moci. Bojovnejšie smery zdôrazňujú, že žena je vystavená dvojitému útlaku, prvý vyplýva z hmotných obmedzení v danom spoločenskom systéme, druhý súvisí s nerovným postavením mužov a žien vo všetkých oblastiach života. Myšlienková povaha feminizmu a jeho spoločenské zázemie sa opäť premieňa v osemdesiatych rokoch, najmä v ich druhej polovici. Dôležité je zakladanie katedier ženských štúdií na popredných, najmä amerických univerzitách, kde sa udomácňuje tzv. akademický feminizmus. Súčasne sa v právnych systémoch a organizácii spoločnosti uskutočňuje veľká časť požiadaviek ranného feministického hnutia [Králiková – Sokáčová, 2003].

Komunitne orientovaná ekonomika

Komunitne orientovaná ekonomika, alebo aj komunitná ekonomika je ekonomický systém, ktorý podporuje miestnu substitúciu a odmieta vonkajšie ekonomické subvencie a donútenia. Najviac je podobná lifeways ekonomike založenej na uplatňovaní dobrovoľnej jednoduchosti a moderných ekospoločenských. Je sústredená v miestnych ekonomikách a vzťahuje sa k miestnym potrebám. V poslednom období vďaka prístupu nezávislých organizácií vyvstala snaha o pomoc nezávislým miestnym podnikom a ekonomikám v boji proti rozširovaniu obchodných reťazcov [Welzer, 2000].

Rešpekt k odlišnosti

Rešpekt k odlišnosti je v rôznych formách podporovaný mnohými politickými hnutiami, najviac feministickými, hnutiami za práva homosexuálov, hnutiami zelenej politiky a antiglobalizačnými hnutiami, avšak v každom z nich iným spôsobom. Podstatou idey rešpektu k odlišnosti je presvedčenie, že je dôležité, aby odlišnosti kultúrne, etnické, rasové, sexuálne, náboženské a duchovné boli rešpektované a požívali podporu a úctu v spoločenských vzťahoch. Zároveň práve spoločenské odlišnosti by mali byť prínosom pre prijímanie rozhodnutí, pričom súčasťou idey rešpektu k odlišnosti je aj podpora ľudí, ktorí pre tieto odlišnosti boli vylúčení z vedúcich pozícií. Zároveň táto idea je vyjadrením rešpektu a úcty k iným formám života ako len k vlastnému a k zachovaniu biodiverzity.

Globálna zodpovednosť a zameranie na budúcnosť

Počiatky politickej a tým aj globálnej zodpovednosti za oblasť životného prostredia na svete sa objavujú až koncom šesťdesiatych rokov, kedy ekologické katastrofy podnietili verejný záujem o danú oblasť a primáli politikov považovať ochranu životného prostredia za významnú. V júni roku 1972 sa konala prvá konferencia OSN o životnom prostredí v Štokholme pod názvom Je len jedna Zem. Výsledkom konferencie bolo schválenie Deklarácie o životnom prostredí človeka s jasným cieľom riešiť problémy

Zeme v záujme zachovania kvalitného prostredia na Zemi pre budúce generácie. Účastníci konferencie v prijatej deklarácii uznávajú právo na priaznivé podmienky na Zemi, pričom poukazujú na fakt, že problémy životného prostredia je nutné riešiť na globálnej úrovni, ktorá si bude vyžadovať spoluprácu všetkých 112 zúčastnených štátov. Medzinárodné dohovory a celosvetové i regionálne zoskupenia sa zamerali najmä na riešenie problémov v oblastiach ochrany ozónovej vrstvy Zeme, eliminovaní znečistenia vôd a ovzdušia, podmieňujúceho skleníkový efekt a kyslé dažde, jadrovej bezpečnosti, zneškodňovaniu odpadov a otázky biodiverzity. Vyhlasujú, že je povinnosťou všetkých vlád chrániť a zlepšovať životné podmienky na Zemi, nakoľko práve kvalita životného prostredia je determinujúcim faktorom, od ktorého závisí úspech všetkých krajín a národov a ich ďalšieho ekonomického rozvoja. Konferencii sa však nepodarilo docieľiť takú medzinárodnú spoluprácu, ktorá by viedla k aktívnemu riešeniu environmentálnych problémov. Osemdesiate roky sa vyznačujú štruktúrovaným prístupom v oblasti environmentálnej politiky. Silnejúca potreba aktívneho zapájania sa a globálneho politického riešenia problémov v oblasti životného prostredia viedla v roku 1982 k založeniu Svetovej komisie pre životné prostredie a rozvoj (WCED - The World Commission on Environment and Development). Komisia vydala správu pod názvom Naša spoločná budúcnosť (Our common future), ktorá pojednáva o potrebe trvalo udržateľného rozvoja, to je uspokojovaní potrieb súčasnosti bez toho, aby bola ohrozená schopnosť budúcich generácií. Pojem trvalo udržateľný rozvoj (trvalá udržateľnosť - sustainability) a trvalo udržateľný rozvoj (sustainable development) vznikol ako reakcia na permanentne sa zhoršujúcu kvalitu životného prostredia súvisiacu s nekontrolovateľným rastom populácie, výroby, spotreby, znečistenia a pod. pri obmedzených zdrojoch planéty Zem. Cieľom konferencie s názvom Summit Zeme, ktorá sa konala v roku 1992 v Rio de Janeiro (dvadsať rokov po prvej konferencii OSN o životnom prostredí), bolo nájsť spôsob, ako pri udržaní ekonomického rastu docieľiť zastavenie ničenia prírodných zdrojov a znečisťovania planéty. Hlavným prínosom konferencie bola dohoda,

že mier, rozvoj a ochrana životného prostredia navzájom súvisia a nemožno na ne pozerat' izolovane. Výsledkom konferencie bolo prijatie vyhlásenia pod názvom Deklarácie z Ria, ktorá obsahovala 27 princípov týkajúcich sa dosahovania trvalo udržateľného rozvoja pri zastavení degradácie životného prostredia. Dôležitým výsledkom bolo tiež prijatie Rámcovej dohody o zmene klímy, Dohody o biodiverzite a Deklarácie o rozvoji lesov. Rozhodujúcim bolo prijatie rozsiahleho, vyše 800 stranového dokumentu s názvom Agenda 21 (Agenda 21. storočia). Agenda 21 vyzýva na spoločné globálne partnerstvo v oblasti trvalo udržateľného rozvoja k spolupráci s medzinárodnými, regionálnymi, ale tiež mimovládnyimi organizáciami za účasti širokej verejnosti. Poukazuje na nutnosť zlepšenia životnej úrovne obyvateľstva a to najmä v rozvojových krajinách, pri ktorých predpokladá navýšenie finančných zdrojov s cieľom urýchlenia trvalo udržateľného rozvoja. Celosvetový konsenzus a politické odhodlanie sú zárukou zachovania prírodných systémov pre súčasné a budúce generácie [Chovanec, 2012].

Summary

This article provides insight at so-called view green (environmental) policy and its various ideological backgrounds, as they were during the development of environmental policy since its inception settled and subsequently formulated historically one of the world's most successful political parties based on environmental policy, the German Die Grünen (Greens) in the '70s 20th century and then extended at the Green Committees of Correspondence in the USA in 1984. For the ideological assumptions are considered Ecological thinking, Social justice, Participatory democracy, Nonviolence, Decentralization, Community-oriented economy, Post-patriarchal values (feminism), Respect for diversity, Global responsibility and Focus on the future.

- [1] Bethke, J. *Feminism*. Dostupné na internete: <<http://www.differentlife.cz/pravalidska05.htm>>, [cit. 2013-07-08].

-
- [2] Capra, F. 2004. *Tkáň života*. 1. vyd. 2004. Praha: Academia. 296 s., ISBN: 8020011692
- [3] Hajduk, Ľ. 2010. *Filozofické a etické východiská sociálnej spravodlivosti*. In *Prohuman*. ISSN 1338-1415. 2010, roč. 2, čís. 12, [nestr.]
- [4] Havlíková, J. Ing., Trvalo udržateľný rozvoj v medzinárodnom kontexte, dostupné na internete: <http://www.tur.sk/tur_svet.stm>, [cit. 2011-04-09].
- [5] Herian, K. 2008. *Ekologické myslenie, vzdelávanie a komplexita*. In *Envigogika*. ISSN 1802-3061, 2008, roč. 3, čís. 1, [nestr.]
- [6] Horká, H. 2005. *Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století*. 1. vyd. 2005. Brno: Masarykova Univerzita, 158 s. ISBN 80-210-3750-4
- [7] Chovanec, M. 2012. *Spoločenská zodpovednosť za oblasť životného prostredia*, In *Zborník zo 7. študentskej vedeckej konferencie Prešov: Prešovská univerzita, 2012*. ISBN 978-80-555-0516-9, s. 623-636
- [8] Koryakov, I. – SISK Timothy. 2003. *Democracy at the local level - A guide for the south caucasus*. 1 vyd. 2003. Stockholm: International Idea, 68 s. ISBN: 9189098978
- [9] Pečínka, P. 2002 *Zelená zleva?: Historie ekologických stran v Evropě. 1 vyd. 2002. Praha: G plus G. 261 s. ISBN 80-86103-58-7*
- [10] Králiková, A., Sokačova, L. 2003. *Nekonečný boj za rovnoprávnosť*. Dostupné na internete: <<http://www.feminismus.cz/cz/clanky/nekonecny-boj-za-rovnopravnost>>, [cit. 2013-07-08].
- [11] Welzer, S. 2000. *Community-Based Economics, Green Party of New Jersey*. Dostupné na internete: <<http://www.greens.org/s-r/21/21-04.html>>, [cit. 2013-07-08].